

DOBÁK IMRE¹**Levéltári forrás – a két világháború közötti katonai hírszerzők és elhárítók oktatásáról, képzéséről****Archival source – about the trainings of military intelligence and counter-intelligence between the World Wars****Absztrakt**

A bevezetőt követően olvasható ügynöki jelentés 1960-ban készült, amely a két világháború közötti katonai hírszerzők és kémelhárítók képzését érintő témakörben forrásközlési szándékkal kerül közzétételre. A második világháború utáni időszakban az akkori állambiztonsági szervek mintegy szakmai tapasztalatszerzési céllal tekintettek vissza az ezt megelőzően regnáló hírszerzéssel és kémelhárítással foglalkozó szervezetek működésére. Sajátos kérdéskör volt a képzés területe, amelynek megismerése vélhetően hozzájárult az állambiztonság képzési szerkezetének kialakításához is.

Kulcsszavak: titkosszolgálat, nemzetbiztonság, képzés

Abstract

After the introduction, as a source of reference, we publish a secret agent report from 1960, which is about the trainings of military intelligence and counterintelligence between the World Wars. In the period of post-World War, the former state security services were looking back to this era in order to be able to understand the operation of the former intelligence and counterintelligence organizations. The training of intelligence was a special issue and its examination also helped to form the training structure of State Security Organization.

Keywords: secret services, national security, training

¹ Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet, egyetemi docens/ National University of Public Service, Institute of National Security, Associate Professor, E-mail: dobak.imre@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0002-9632-2914

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

BEVEZETŐ GONDOLATOK A KORSZAKHOZ

A két világháború közötti időszak magyar hírszerzési és kémelhárítási tevékenységéhez kapcsolódva szakmatörténeti szempontból érdekességgel szolgálhatnak az adott időszakra vonatkozó levéltári források. Különösen igaz ez a magyar katonai hírszerzéssel és kémelhárítással foglalkozó korabeli 2. vkf. osztály² állományát érintő képzési kérdésekre, hiszen mindezekről még napjainkban is kevés információval rendelkezünk.

A titkosszolgálatok munkatársainak képzése, a szakmai fortélyok elsajátítása, és a tevékenység kellően konspirált, azonban hatékony alkalmazása különös jelentőséget kapott a 20. század első felében. Mint arra már több szakmai tanulmány is rávilágított,³ a 2. vkf. osztály tevékenységéhez kapcsolódó források megsemmisülése és hiánya miatt az osztály szervezet- és feladatrendszere sem ismert teljes körűen, így minden apró részinformáció és forrás hozzájárulhat a korabeli szervezet működésének teljesebb megértéséhez. A hírszerzés, kémelhárítás, illetve titkosszolgálatok témakörében az elmúlt időszakban megjelent több könyv⁴ is a jelzett hiány pótlásában segít, azonban a képzések adott évtizedeinek szakmatörténeti feldolgozása még számos tennivalót ad. Ehhez szolgálhat adalékkal a következőkben közzétett, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) fellelhető dokumentum⁵ is. A közölt forrás a témakörrel foglalkozó kutatók előtt már vélhetően ismert, azonban tartalma miatt érdemes arra, hogy szélesebb körben is megismerjék.

A téma szakmai hátteréhez hozzátartozik, hogy a főbb szervezeti elemeiben Offenzív (hírszerző), Defenzív (kémelhárító) és Nyilvántartó Alosztályokra tagozódó korabeli katonai hírszerzés és kémelhárítás képzései kapcsán számos – hitelesen nehezen megválaszolható – kérdés merülhet fel. Így, többek között, hogy milyen képzéseik voltak, hol voltak azok helyszínei, milyen sajátosságokkal rendelkeztek, milyen anyagokat és tankönyveket használtak fel, valamint, hogy kik oktattak ezeken a képzéseken. Ezekre a kérdésekre keresve kaphatnak jelentőséget a háború utáni időszakban keletkezett levéltári források is, hiszen a „titkosszolgálati” tevékenység ebben az időben is konspirált eszközökkel és módszerekkel dolgozott. Az ott szolgálatot teljesítők mélyebb szakmai ismereteiket is minden bizonnyal speciális formában és sajátos képzési keretek között sajátíthatták el. Az ismertetésre kerülő forrásban megemlíti például Pilch Jenő⁶ hírszerzés

² A Honvéd Vezérkar főnöke alá tartozó 2. (hírszerző és kémelhárító) osztály. A szervezet kapcsán számos elterjedt rövidítéssel találkozhatunk, így például VKF 2, VKF/2, VKF-2 vagy akár 2. Vkf.

³ Szakály Sándor: Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása és működése a két világháború közötti Magyarországon 1918-1945, Felderítő Szemle, 2008. Emlékszáma 19. o.

⁴ 2015. elején jelent meg Prof. Dr. Szakály Sándor, A 2. vkf. Osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918–1945 című könyve (Magyar Napló, Budapest, 2015), valamint 2016-ban Dr. Boda József: „Szigorúan titkos”? Nemzetbiztonsági Almanach, A felderítés és hírszerzés, valamint a titkos információgyűjtés elméleti és gyakorlati kérdései (Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.) című könyve, amely 72-78. oldalán foglalkozik az időszakkal.

⁵ ÁBTL 4.1. A-865, A VKF/2. és kiképzési iskolai, oktatási anyagai, 1941/42 év, 199-204 oldal (4.1. Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok)

⁶ Pilch Jenő (1872-1937) katonatiszt, hadtörténész, szerkesztő, az MTA tagja.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

és kémkedés történetével foglalkozó háromkötetes művét,⁷ amely – mint szakmatörténeti érdekesség – napjaink nemzetbiztonsági képzésének ajánlott irodalmi között is megjelenik. A könyv előszavát tekintve a korabeli szerzők az „állami, szorosabban véve azonban inkább katonai szolgálati ágazat általános működésére” akarták felhívni a közönség figyelmét, rávilágítva, arra hogy „a hírszerzés és kémkedés a hadvezetőség legfontosabb segítőeszköze és arra való, hogy felesleges vérontás ellen küzdjön azáltal, hogy kellő időben leleplezi az ellenség szándékát és féltve őrzött gyilkos eszközeit.”

Az Államvédelmi Hatóság munkatársai is kiemelt figyelmet fordítottak a korábbi katonai hírszerző és kémelhárító szervek képzési rendszerének, és az azokban résztvevő személyeknek a feltérképezésére. Ezt támasztják alá az ÁBTB-ben 1949-es évszámmal fellelhető, a „VKF 2” kiképző iskolák helyének, az előadók és hallgatók kilétének megállapítására irányuló nyomozás iratanyagai is. Ennek során felhasználták a vkf-es állomány visszaemlékezéseit, vallomásait, ügynöki jelentéseket, amelyek írott változatainak, illetve az ezekből készült összefoglalóknak a teljes valóságtartalmát és helyességét (pl. nevek, helyszínek esetében) utólag azonban nehéz megítélni.

A jelzett forrásokat áttekintve a kémelhárítók és a hírszerzők képzését számos eltérés jellemezte, nemcsak belső tartalmában, tananyagában, hanem a képzések „szerkezetében” is.⁸ Amíg az elhárítási területen főként a „tanfolyami” jellegű képzések nyomait találjuk meg, addig a hírszerzési szakágnál inkább a zárt, személyre szabott módszerek és megoldások kerültek előtérbe.

A kémelhárítók képzésére már az 1920-as évek elején is találunk utalást, amikor sor került az első, tanfolyami oktatásra. A szakterületen az ezt követő években is megmaradt a tanfolyami jelleg, amelyek alapvetően két csoportra voltak oszthatók: Egyrészt jelen voltak a saját állománynak szóló, mélyebb, konspiráltabb ismeretek oktatását biztosító tanfolyamok, másrészt az egyéb, a kémelhárítás törzsellományához nem tartozók részére tartott tanfolyamok. Utóbbiak főként az 1930-as évek második felében, a már nagyobb létszámú hallgatóságot érintő tartalékosok behívása kapcsán kezdtek szervezettebb kereteket ölteni.⁹

Az ún. defenzív terület tevékenysége során széles körű együttműködést folytatott a politikai rendőrség és a csendőrség nyomozóival. Egyes feladatkörök (például kémelhárítás – kémgyanús személyek kiszűrése) és szakfeladatok (figyelés, telefonellenőrzés, postai cenzúra levéllenőrzés) számos közös szakmai ismeretet feltételeztek, amelyeket a közös

Lásd: Pilch Jenő (Nekrológ) In: Gyalóky Jenő (szerk.): Hadtörténelmi Közlemények, Évnegyedes Folyóirat, A magyar hadi történetírás fejlesztésére, 1937. évfolyam XXXVIII. kötet, MTA (Budapest), 1937, 145-147. oldal

⁷ Pilch Jenő (szerk.): A hírszerzés és kémkedés története (I-III. kötet) Franklin-Társulat (Budapest), 1936

⁸ Mindezt tükrözik a Nemzeti Közszerződési Egyetemen 2014. május 14-én, Állambiztonság – Nemzetbiztonság címmel megrendezett képzéstörténeti konferencián Prof. Dr. Szakály Sándor előadásában elhangzottak is.

⁹ Bővebben lásd: Dobák Imre: Adalékok a 2. vkf. osztály képzéstörténeti kérdéseihez, Felderítő Szemle, 2014. 2. szám 106. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

képzések is jeleztek. Az 1930-as években például a defenzív területről és a hadtest kémelhárító osztályoktól vezényelték hallgatókat a szombathelyi csendőrnymozgó tanfolyamra. 1937-ben pedig a csendőrnymozgó alosztály szervezett csendőrtisztek előadói részvételével¹⁰ kémelhárító tanfolyamot Budapesten (részben a Böszörményi úti csendőrlaktanyában, részben pedig a 2. vkf. osztály egyik központjaként működő Hadik laktanyában¹¹). Az 1930-as évek végétől az addig zárt szakterületen is megjelentek a tartalékos állományúak, akik felkészítésének részét képezhette a hírszerzés és kémelhárítás alapvető ismereteinek oktatása. Mindezek helyszínei is változatosan alakultak így például rendeztek tanfolyamokat a már említett Hadik laktanyában, a Károly főherceg laktanyában,¹² a Ferenc József laktanyában,¹³ vagy akár a Műegyetemen is. A képzések belső tartalmát tekintve az évtized végén megtartott tanfolyamokon „Kémelhárítás (nyomozástan a kémelhárítás szolgálatában), Hírszerző szolgálat, Nyilvántartás, Kiértékelés, Preventív intézkedések,” és az „Idengenrendészet” mellett „Büntető rendelkezések”-et is oktattak.

A hírszerzők képzésénél, már a fenti tanfolyami jellegű képzésektől eltérő rendszert és sajátosságokat nyomot találjuk. Szélesebb körű tanfolyami képzésekre – a nyelvképzések kivételével – az áttekintett forrásanyagok nem utaltak. Itt a képzési helyszínek főként a szervezet hivatali helyiségei és magánlakások lehettek. *„Ahogy akkor megfogalmazták: a láncolatosságból levezetése miatt a külföldre küldendő hírszerzők nem ismerhették egymást és kiképzésüket is az adott vezető egyénileg oldotta meg, eligazításukat is saját maga végezte. Az eligazításoknak gyakran vendéglők, budapesti (nagy)kávéházak (például Pátria, Emke, Valéria, Ostende, Seifert, Stambul) biztosítottak helyszínt.”*¹⁴ A szervezet szakmailag kiemelt területét jelentette a rejtjelfejtési alosztály, az ún. X. Alosztály is. Ennek speciális, a rádiózáshoz¹⁵ és a rádiófelderítéshez kapcsolódó területeit leszámítva a hírszerzési területen az érintett személyek kiképzését és oktatását a vezető egyénileg oldotta meg és eligazításukat saját maga végezte. Az ügynökök egyes kategóriáinál volt példa arra is, hogy az ismeretek megszerzésére a napi ügyek intézése során került sor.

Tanfolyami jellegű felkészítő képzésekre a katonai attasék esetében azonban találhatunk példát. Ugyanígy, tanfolyami keretekben valósult meg a nyelvképzés is, amelyek mind a hírszerző, mind a kémelhárító szakterületek munkatársainak rendelkezésére álltak. Rendszeresen tartottak nyelvtanfolyamokat azon tisztak számára is, akik nem bírták a

¹⁰ ÁBTL 4.1. A-865. 177.o. Jelentés, 1949. augusztus 29.

¹¹ Szerző megjegyzése: a mai Bartók Béla úton működött

¹² A Károly főherceg-laktanya Budapesten a Honvéd-utca 28-30. szám alatt volt. Forrás: Csernyánszki Mária: A Valero-család a régi Pest művészettörténetében, In: Tanulmányok Budapest Múltjából 9. (1941) 200 o.

http://library.hungaricana.hu/hu/view/ORSZ_BPTM_TBM_09/?pg=213&layout=s (letöltve: 2016.06.01.)

¹³ Kerepesi út 47-49. A „Hungária krt. külső oldalán, a Kerepesi út mellett” 1882-1886 között épült laktanya, <http://egykor.hu/budapest-x-kerulet/ferenc-jozsef-lovassagi-laktanya/3883> (letöltve: 2016.06.01.)

¹⁴ Dobák Imre: Adalékok a 2. vkf. osztály képzéstörténeti kérdéseire, Felderítő Szemle, 2014/2. szám, 109. o.

¹⁵ Dobák Imre: A 2. vkf. osztály és a rádióamatőr mozgalom kapcsolatai. Nemzetbiztonsági Szemle, 2014/I. szám, 101–113. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

működési területük nyelvét, továbbá a vezérkar más osztálya is szervezett nyelvi képzéseket. Ezeken a 2. vkf. osztálynál szolgáló vezérkari tisztek is részt vehettek. A nyelvismerek és nyelvképzés mentén érdemes megemlíteni a vezérkari tiszteket érintő külföldi vezényléseket és utazásokat is, amelyek a 2. vkf. osztály érintett tisztjeinél a „felderítési vagy legalábbis a meglévő felderítési adatok kiegészítését és ellenőrzését is szolgálták.”¹⁶

Érdekesként szolgálhat továbbá, hogy a katonai hírszerzés és kémelhárítás oktatása a korabeli vezérkari tisztképzésben is helyet kapott. Az 1919-től formálódó magyar vezérkari tisztek képzésének központjaként megjelenő¹⁷ Hadiakadémia a honvéd vezérkar főnökének közvetlen alárendeltségében működött. Tantervét tekintve a hírszerzés és kémelhárítás ismeretkör egy tantárgy erejéig volt jelen, amely a katonai főtantárgyakat kiegészítve 1925-ben került be a képzési struktúrába. Oktatására csak a második évfolyamban, az elméleti kiképzés időszakában került sor.¹⁸

Az alábbiakban közölt szöveg egy 1960-ban keletkezett ügynöki forrásból származó jelentés írott változata, amely belső tartalmában alapvetően összhangban van az 1949-52 között keletkezett 2. vkf osztály képzési tevékenységének feltárására irányuló „munka” nyomán keletkezett egyéb iratokkal. Az államvédelmi, majd később a politikai nyomozó szervek birtokában felgyülemelő „részismeretek” többek között az aktuális képzéseik tervezése és átgondolása kapcsán kerülhettek újra és újra előtérbe.

II/5-b. Alosztály.¹⁹

Szigorúan titkos!

Adta: „Frisch”

Vette:(név) r. szds. 1960. IV. 11.

Tárgy: Titkos szolg. kiképzés a v. honvédségben

Jelentés

Budapest, 1960. április 13.

Ügynökünk jelenti:

Bevezetés: *E rövid tanulmányban ismertetem a volt honvédségben a titkos szolgálatról tartott oktatásokat, általában és részleteiben a volt vkf/2. Osztályon belül.*

¹⁶ Kéri Kálmán: A magyar vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920-1944 közötti időszakban. Az 1982-ben készült dolgozat 2. bővített kiadása. HM Oktatási és Tudományos Főosztály 1992 (MN ZMKA Kutató Könyvtára)

¹⁷ Az Akadémia hétköznapijairól bővebben lásd: Király Béla: Amire nincs ige, Visszaemlékezések 1912-2004. HVG Könyvek, Budapest, 81-89. o.

¹⁸ Kéri Kálmán: A magyar vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920-1944 közötti időszakban. Az 1982-ben készült dolgozat 2. bővített kiadása. HM Oktatási és Tudományos Főosztály 1992 (MN ZMKA Kutató Könyvtára)

¹⁹ BM II/5. Belsőreakció-elhárító Osztály (1957-1962), „b” alosztálya a horthysta erőszakszervezetek volt tagjai elleni elhárítással foglalkozott

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

Általában: A titkos szolgálatról, nevezetesen a hírszerzésről és az elhárításról a honvédségen belül csupán a hadi akadémián volt szakszerű oktatás. A volt Ludovika Akadémián – 1920-1924 között, míg én ott hallgató voltam – szó sem esett a titkos szolgálatról. Nem hallottam arról, hogy a későbbi években tartottak volna ilyen szakelőadásokat. A csapatnál ugyancsak hiányzott minden ilyen természetű oktatás.

A szakemberek, a titkos szolgálathoz értő, vagy abban szolgálatot teljesítők, tudtommal egyetlen olyan tárgyú könyvet sem írtak – ami a könyvpiacon megjelent volna – s amely a titkos szolgálatokról szólt volna. Tudomásom szerint a Pilch Jenő-féle 3 kötetes könyv az egyedüli, félig-meddig szakkönyv, amely a titkos szolgálatokról a könyvpiacon megjelent a 30-as évek vége felé. Ez a könyv is inkább meseszerű, kiollózott, innen-onnan, a külföldi, főleg az osztrák-magyar kat. szakirodalomból. Ezt a könyvet – kiadása előtt – a vkf/2. Osztály átnézte és főleg arra helyezett súlyt, hogy kimaradjon belőle mindaz, ami módszereinkre engedett volna következtetni. Lenkei Géza volt ezredes próbálkozott egy „szigorúan bizalmas” című titkos szolgálat tárgyú kiadványával, de azt megjelenése után a vkf/2. Osztály elkobozta, mert szakszempontról nem ütötte meg a mértéket, előzetesen nem mutatták be. Általában az akkori Szolg. Szab. alkalmat adott arra, hogy a vkf/2. Osztály a titkos szolgálati szakirodalom vonalán vigyázzon arra, hogy ezen szolgálatokról, csak olyan könyv jelenhessék meg, ami szakszempontról megfelelő. Mivel azonban a szakemberek nem írtak, mások próbálkozásai pedig nem ütötték meg a mértéket, csupán a Pilch-féle könyv megjelenéséről tudok. Megjegyzem, hogy Pilch könyvének megjelenését a H. M. szorgalmazta, szakszempontról kénytelenek voltunk engedni, bár azt sem a hírszerzés, sem pedig az elhárítás vonalán nem tartottuk megfelelőnek.

Részleteiben: *Mint mondtam, szakoktatás – természetesen itt nem a volt vkf/2. Osztály szervezetszerű beosztottjaira gondolok – csak a volt vezérkari akadémiában /Hakad/ volt. A volt Hakad-ban a tananyag az alábbiak szerint tagozódott (jól ismerem, mert 1935-36-ban én is előadó voltam):*

- 1/ A titkos szolgálat története általában, egyes külföldi államok titkos szolgálatainak ismertetése, német, angol, francia, orosz /Redl Alfréd esete/.*
- 2/ A katonai diplomáciai szolgálat, nevezetesen a kat. attachéi szolgálat.*
- 3/ A hírszerzés.*
- 4/ A kémelhárítás.*
- 5/ Katonai nyilvántartás, kiértékelés.*

A felsorolt tárgykörökben természetesen kitértünk a részletekre is. Így pl. a hírszerzés ismertetésénél a módszerekre, a kutatásra, megközelítésre, megnyerésre, beszerzésre, a konspirációra, stb., stb. Különösen ismertettük az összeköttetés fontosságát és biztosítását, valamint a konspirációt. Lényegében az előadások célja az volt, hogy a hallgatókat előkészítsük a későbbi, esetleges katonai attachéi szolgálatukra.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

Itt említem meg, hogy ugyanebből a tárgyból, de a katonai attachéi szolgálat kihagyásával – ami természetes volt – a külügyi tanfolyamon is tartottunk előadásokat. A külügyi tanfolyamok a külügyminisztérium kebelében 1-1 évig tartottak, ahol a fiatal, egyetemet végzett, külügyi utánpótlást nevelték. Ott is előadó voltam 1936-37-ben. A külügyi előadások célja az volt, hogy a leendő külföldre akkreditált diplomatákat a szakszolgálatra jól kiképezzük. Azt tartottuk, hogy nem is lehet jó diplomata az, aki a szakszolgálatban járatlan.

A felsorolt kiképzésen kívül, más általános jellegű kiképzésről nem tudok. Az egyetemeken, úgy a fővárosban, mint vidéken, tartottak vk. tisztek előadásokat, azonban ebben a volt vkf/2. osztály előadóit nem szerepeltették. Ezen utóbbiak tananyagát nem ismerem, egyetemen soha nem adtam elő. Tudomásom szerint Zsigmondy László ny. ezr. egyetemi előadó volt, erről ő tudna részletesen tájékoztatást adni.

Szakoktatás a volt vkf/2. osztályban:

A volt vkf/2. Osztályon belül, állandóan tartottunk szakoktatásokat, sőt időnként, általában évente egyszer az összes vezérkari tisztek is meghallgattak egy előadást.

Az osztályon belüli szakképzés az alábbiak szerint történt:

a./ Az új beosztott tiszteket egy-egy idősebb szakember mellé osztották be. 5-6 hónapon keresztül kizárólag az idős szakember munkáját figyelte, vele járt eligazításra, menet közben gyakorlatilag tanult.

b./A gyakorlati kiképzéssel párhuzamosan, az osztályon belül egyrészt litografált segédletekből, csoport és alosztályvezetők előadásából megtanulták a titkos szolgálatnak az elméletét. Ezeket az új tagokat egyéni kiképzésben részesítettük. Gyakran, sőt állandóan színesítettük az előadásokat gyakorlati példákkal. Általában a tananyag pl. a hírszerző szolgálatban az alábbiak szerint tagozódott:

- *Mi a hírszerzés feladata, miért van szükség arra?*
- *Mi a hírforrás /ügynök/, területi, ember, összekötő, futár, postaszekrény /tárgyi, élő/, stb.*
- *Mi a külföldi és hazai kutatás, kik végzik és hogyan?*
- *A tippek kiszemelése, összes tényezők ismertetése. A környezettanulmány a tippek kiszemelésénél.*
- *Taktikai és hadászati szempontok mérlegelése a tipp kiválasztásánál. Konspiráció a tippek kiszemelésekor és a későbbi operatív végrehajtás során.*
- *A kiszemelt tippekkel az érintkezés felvétele direkt vagy indirekt. A megközelítés szakszerű végrehajtása.*

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

- Az érintkezés utáni magatartás, hogyan és milyen tempóban történjen az érintkezés felvétele után, a barátság felelevenítése vagy új tipp esetében a barátság megalapozása.
- Megalapozott barátság után hogyan menjünk tovább? Mikor érkezik el a megnyerés pillanata – ha elérkezik. Veszélyek a megnyerés pillanatában, dekonspiráció, kétkulacsosság, kompromittálás lehetősége, stb.
- Sikeres megnyerés esetében mi a következő lépés? A próbafeladat lényege és fontossága.
- Összeköttetés az ügynökökkel. Az összeköttetés összes lehetőségei, rádió, levél, rejtjelzés, futár, postaszekrény, stb. megjegyzem, hogy a felsorolt minden operatív ténykedésről külön tanulmányt lehetne írni. Erről volt is egy-egy – mint mondtam – litografált előadás, mi is írtunk róla tanulmányokat, az előadásokra jól felkészültünk.
- A híryanagok elbírálása, az ügynök súlyának megmérése, a hírek verifikációja, bemetszése.
- Az ügynök díjazása, összeköttetés az ügynökökkel, eligazítások. Megjegyzem, hogy a rádió összeköttetést külön szakemberek adták elő.

5-6 hónap alatt tehát az új tagok sokat tanultak az ő speciális szolgálatukban. Ezzel egyidejűleg elküldtük őket a volt vkf/2. osztály más osztályaiba is tanulni. Így a def-be (értsd: elhárítással foglalkozó alosztály), a nyilvántartóba, a rejtjel alosztályra és egy-egy román, cseh, illetve jugo. viszonylatban dolgozó vidéki sajtóelőadóhoz, később hdt. (értsd: hadtest) kémelhárító osztályhoz is.

Ha az új tag átesett ezen az 5-6 hónapi kiképzésen és ott megfelelt, előadó lett valamelyik csoportnál, de egyelőre „nehezebb” ügynököket nem kapott. Kb. egy esztendő után lett az újoncból elfogadott hírszerzőtiszt. Ekkor már egyedül elengedték külföldi – csak Ausztriáról lehetett szó – eligazításra is.

Természetesen az előadásokból nem maradt ki az ellenség elhárító szolgálatának ismertetése sem. A volt vkf/2. osztály többi operatív osztályában a kiképzés hasonló szellemben történt. Én gyakorlatilag csak a hírszerzési kiképzést ismerem közelebbről. Az elhárító kiképzéssel is foglalkoztam ugyan, de szakszempontról azt nem vittem olyan színvonalra, mint a hírszerzést. Mindenesetre ismertetem az elhárító kiképzést is, de ismételtem abban nem voltam annyira kiképzett és tanult, mint a hírszerzésben.

Az elhárító szolgálat a volt vkf/2. osztályban csak követte az eseményeket. Már akkor – mint volt hírszerző – úgy láttam, hogy csak a támadólagos elhárítás az, amely pozitív irányt adhat az elhárításnak. Az ún. megszokott és bevett elhárítási módszer, az ügynökök sokasága, a szem és a fül. Ez a módszer – mint mondtam – csak követi az eseményeket. Jónak és hasznosnak azt tartottam, hogy az igazi támadólagos elhárítás az, ha mi beépülünk az ellenség hírszerző hálózatába. Persze ez igen nehéz, de megoldható feladat.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

Ehhez sok türelem és igen-igen bőséges, nagy keretek közötti, külföldi kutatásra van szükség, a hazai kutatás mellett.

Tehát: Az új tagok kiképzése lényegében úgy történt, mint a Koffa-ban (értsd: hírszerző alosztály). Az elhárítás fontossága, operatív feladatai és az ügynöki hálózat kiépítése, képezték az első elméleti alapokat. Ezzel párhuzamosan már az első elméleti kiképzésnél ismertették az ellenséges hírszerzés – általunk tudott – módszereit. Ez lényeges volt, mert ehhez igazodott az elhárítás.

A hazai ún. passzív elhárításnak melyek a pozitív pontjai:

Az ellenséges ügynökök összeköttetési szálainak, vonalainak felkutatása, az ellenséges ügynökök esetleges magatartásuk utáni felismerése, feltételezés.

Az ügynöki hálózat szervezése, ügynökök feladatai, a konspiráció fontossága.

A nyomozás lényege, a megfigyeléstől az esetleges tettenérésig.

A def-en belül általában a csoportvezetők képezték ki az új tagokat, én magam a def-nél a kiképzéssel nem foglalkoztam, csupán az ipari titkári vonalon folytam bele a kiképzésbe és tartottam magam is előadásokat az ipari titkároknak.

Mint már említettem az előbbi tanulmányomban, én nem emlékszem arra, hogy 1940. II. 16-ig kiadtuk volna az ipari titkároknak füzetbe vagy könyvbe foglalt ún. szolgálati utasításokat. Az viszont természetes, hogy az ipari titkárok kaptak elhárítási és szabotázs elhárítási irányelveket is, de utóbbira egységes, sablonszerű irányelveket nem is kaphattak, mert az operative nem is lett volna helyes.

Az üzemi titkárok operatív kiképzésének irányelvei az alábbiak voltak:

1./ Valamely hadiüzemben, vagy olyan üzemben, ahol hadianyaggyártás folyik, lehet kémkedés vagy szabotázs. Míg az ipari kémkedés – jelentős mértékben – csak nagyobb horderejű ügyekre: gyártási tervek, gyártási titkok stb. vonatkozik, addig a szabotázs a munkafolyamatokra, apró részletmunkákra is szorítkozik, elsősorban. Ebből az következik, hogy az üzemekben a kémet ne ott keressék, ahol a szabotőrt. Szabotálni lehet egy-egy egészen kis munkafolyamatot is, ipari kémkedést viszont csak nagyobb jelentőségű vonalon „érdemes” az ellenségnek folytatni. Ez volt az akkori – szerintünk helyes – nézet.

Az ügynökök kiképzése egy külön, terjedelmes tanulmány keretében lenne csak alaposan ismertetendő, tény az, hogy a Koffa törekedett arra, hogy ügynökeit jól képezze ki.

Néhány szót az ügynökök beszerzéséről:

A hírszerző szolgálat a 30-as évek második felében rátért a tervszerű hírszerzésre. Ennek az volt a lényege, hogy a hírszerzés feladatait a hadászati elgondolások elsősorban, a külpolitikai célok, ipari tervek, stb. másodsorban szabják meg. A feladatokhoz kell

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

megkeresni az ügynököket, nem pedig az adódó ügynökökhöz kell feladatot szabni. Mint tudjuk az akkori hadászati elgondolások a támadásra, „az elszakított területek visszaszerzésére” épült fel. Ebből adódott, hogy a hírszerzés súlya nem a határsávban, hanem messze, az akkor ellenséges országnak a mélyében volt. Persze taktikai szempontból a határsáv nem volt elhanyagolható. A tervszerű hírszerzés lényege továbbá az is volt, hogy idomulni kell az ügynöki hálózatnak a hadászati feladatokhoz, ipari feladatokhoz, igazodni kell a háború természetrajzához, a politikai feszültségtől, a határáron keresztül, a háború kitöréséig, támadáshoz, visszavonuláshoz, stb. Másik lényeges szempont volt, hogy az ügynöki hálózatot – mint minden akkori hadműveleti ténykedést is – mélységben kell tagozni. Ezen utóbbi feladatot csak részben tudtuk végrehajtani, és így az ún. I. II. és III. vonalbeli hálózatot kiépíteni nem tudtuk. Én 1938. júniusig ezt nem tudtam végrehajtani, hogy később mit csináltak arról már nem tudok.

Végül néhány szót arról, hogy mit terveztünk, de nem valósultak meg?

A hírszerzésben terveztük azt, hogy angol mintára, a külkereskedelemben, a turistaforgalomban, a különböző nemzetközi kapcsolatokban, beépítjük a hírszerzőszolgálatot. Ebből a célból meg nem valósult terveket dolgoztunk ki az összes szóba kerülhető szervekkel kapcsolatban. Ezek a tervek a kutatástól az alkalmi feladatokig mindenre kiterjedtek. Megvalósulás elmaradt, mert a tervek nem jutottak tovább a vezérkar főnökénél.

Az elhárító szolgálat ugyancsak kívánt terjeszkedni, bár az üzemi titkárok révén az iparba eléggé bejutott, azonban sem a GOSZ, sem pedig a bankvilágba nem tudott bekerülni.

„Frisch Antal”

Megjegyzés: Ügynökünk utasításra készítette el jelentését a volt vkf/2. osztály beosztottjainak oktatásáról, kiképzéséről. A jelentést felhasználjuk a vkf/2. osztályról készülő tanulmányhoz.

..... r. szds.

Készült: 4. pld.

6. old.

Nyt. sz.: 12/843.

Mné

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. ÁBTL 4.1. A-865, A VKF/2. és kiképzési iskolái, oktatási anyagai, 1941/42 év, 199-204 oldal
2. Boda József: „Szigorúan titkos”? Nemzetbiztonsági Almanach, A felderítés és hírszerzés, valamint a titkos információgyűjtés elméleti és gyakorlati kérdései, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
3. Dobák Imre: Adalékok a 2. vkf. osztály képzéstörténeti kérdéseihez, Felderítő Szemle, 2014. 2. szám
4. Kéri Kálmán: A magyar vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920-1944 közötti időszakban. Az 1982-ben készült dolgozat 2. bővített kiadása. HM Oktatási és Tudományos Főosztály 1992 (MN ZMKA Kutató Könyvtára)
5. Király Béla: Amire nincs ige, Visszaemlékezések 1912-2004. HVG Könyvek, Budapest, 2004
6. Pilch Jenő (Nekrolog) In: Gyalókay Jenő (szerk.): Hadtörténelmi Közlemények, Évnegyedes Folyóirat, A magyar hadi történetírás fejlesztésére, 1937. évfolyam XXXVIII. kötet, MTA (Budapest), 1937
7. Szakály Sándor: Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása és működése a két világháború közötti Magyarországon 1918-1945, Felderítő Szemle, 2008. Emlékszám